

III.VIIPREPLETENCE IDENTITY A JAZYKA V STREDOEURÓPSKOM PRIESTORE (POHLÁD SOCIÁLNOPSYCHOLOGICKÝ)¹⁹⁰

HOW IDENTITIES AND LANGUAGES INTERTWINE IN CENTRAL EUROPE (SOCIO-PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE)

Magda Petrjánošová

Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV, Dúbravská cesta 9, Bratislava, Slovenská
republika

magda.petrjanosova@savba.sk

Alicja Ewa Leix

nezávislý výzkumník

Alicjaleix@gmail.com

Abstrakt:

V príspevku prepájame zistenia z viacerých prevažne kvalitatívnych medzinárodných výskumov z obdobia 2003-2018 a všímame si, ako spolu súvisia a ovplyvňujú sa vnímanie identity (vlastnej, či pripísanej iným na národnej, či lokálnej úrovni) a používanie jazyka (v rámci vlastnej skupiny aj v medziskupinovej komunikácii). Detailnejšie sa venujeme empirickému materiálu z otvorených odpovedí v dotazníku, kde respondenti a respondentky boli z Českej republiky, Nemecka, Poľska, Rakúska a Slovenska. V závere sa zamýšľame nad možným vývojom do budúcnosti.

Klíčová slova: jazyk, identita, národné skupiny, etnicita, pohraničí, percepčný bilingvismus.

Abstract:

In this paper we link findings from several (mostly qualitative) international research projects from 2003-2018 and focus on the relationships between perception of identity (own or ascribed to others, on the national or local level) and use of language (in the in-group, and also in the intergroup contact and communication). We focus in more detail on empirical material from open questions from a questionnaire where the respondents were from Austria, Czech Republic, Germany, Poland and Slovakia. In the conclusion we muse on possible evolution in the future.

Key words: language, identity, national groups, ethnicity, borderland, perceptive bilingvism.

1 Úvod

Jednoznačná spojitost' medzi jazykom a identitami je pozorovateľná vo výsledkoch každého výskumu, na ktorom sme spolupracovali. Vzhľadom ku skromnému rozsahu tohto príspevku sme sa tu rozhodli zamerať detailnejšie hlavne na empirické zistenia z jedného veľkého stredoeurópskeho výskumu o medziskupinovom

---

¹⁹⁰ Tento príspevok čerpá zo zistení viacerých výskumov, ako vysvetľujeme nižšie. Chceme menovite uviesť aspoň najväčší z nich, výskumný grant GA ČR Meziskupinové postoje a kontakt v pěti středoevropských zemích, P407/10/2394.

kontakte na národnej úrovni a vzájomných postojoch u Čechoch a ich susedov. K tejto ose budeme „pripiepať“ zistenia z viacerých ďalších výskumov. Pozrieme sa v širších súvislostiach na témy okolo používania/hodnotenia jazykov a deklarovania/pripisovania identít. V závere tiež využijeme fakt, že východzí empirický materiál ma už zhruba 10 rokov a otvára sa tu výnimočný priestor pre pozorovanie eventuálnych zmien a tiež pre úvahy, ako odhadujeme, my – autorky a aj vy – čitateľky a čitatelia, vývojové trendy do budúcnosti. K tejto otázke sa vrátíme v závere.

Východzí výskum mal rozsiahlejšiu dotazníkovú časť, ktorá je podrobne analyzovaná inde (Graf et al., 2015), tu sa sústredíme iba na kvalitatívne analyzovaný materiál z otvorených výpovedí českých, slovenských, poľských, nemeckých a rakúskych participantov o tom, akú majú skúsenosť s príslušníkmi toho druhého národa spoza hranice, a ako ho hodnotia. Konkrétne táto otázka znela (príklad z česko-slovenského pohraničia): *„Na úvod si pokuste vybaviť nějakou svoji zkušenost se Slovákem/ Slovenkou, ať už při Vaší návštěvě v zahraničí nebo zde v České republice. Jak se v této konkrétní situaci Slovák/Slovenka choval/-a? Jak jste se chovali Vy? Popište, prosím, tuto událost do volného prostoru.“* Niektoré výpovede mali rozsah len jednej stručnej vety, iné dlhého odseku, ale všetky spolu, hlavne v komparatívnom pohľade, poskytli veľmi bohatý a zaujímavý materiál. Mali sme k dispozícii zhruba 200 výpovedí z jednej a 200 výpovedí z druhej strany hranice pre každý susedský pár.

2 Jazyk, príbuznosť, odlišnosť, identita

2.1 O DÔLEŽITOSTI JAZYKA

Hneď na začiatku treba jasne zdôrazniť, že na jazyk, v akom kontakt príslušníkov a príslušníčok rôznych národných skupín prebiehal, sme sa vôbec nepýtali. Napriek tomu boli spontánne referencie k jazyku také početné, že z toho môžeme usúdiť, že je práve jazyk pre participantov jedným z najdôležitejších aspektov komunikácie s členmi inej národnej skupiny.

Nie je to v skutočnosti prekvapivé. Veď čo najčastejšie a najľahšie ľudia pozorujú a hodnotia na iných ľuďoch, členoch a členkách iných skupín? Ich konanie, ich „mentalitu“, čiže akí sú (alebo presnejšie akí sa javia) a reč, akou hovoria. Jazyk má v triáde s konaním a mentalitou vo viacerých ohľadoch špecifický status. Predovšetkým tu zohráva úlohu, že inakosť v etnickom význame sa dá často odhadnúť (aj deklarováť navonok, aj zatajiť) z toho, aký jazyk človek (dokonale, bez prízvuku) používa a identita jednotlivca je preto často spolukonstruovaná práve cez používanie jazyka.

Jazykové a lingvistické kompetencie sú kľúčovými faktormi v konštruovaní etnolingvistickej identity (Carli et al. 2003) a zároveň rôzne jazyky majú rôznu prestíž (viď napr. Appel & Muysken 2006). V dôsledku toho je možné pozorovať množstvo sociálno-psychologických fenoménov spojených s témou jazyka a súčasne s témou moci, ako sú hodnotenia rôznych jazykov, pozitívne a negatívne postoje k nim – vrátane ochoty sa ich učiť a/alebo nimi komunikovať, atď. (Phillipson 1992 in Carli et al. 2003).

V nasledujúcich odsekoch sa pozrieme, ako vyzerá praktické použitie jazyka v kontaktoch medzi členmi rôznych národných skupín, a ako jazyk funguje ako úplne zrejmý marker identity – vlastnej aj a *tých druhých*.

2.2 JAZYK POUŽITÝ V KOMUNIKÁCIÍ S ČLENKAMI A ČLENMI SUSEDNEJ NÁRODNEJ SKUPINY

Veľká časť referencií k jazyku vo voľných výpovediach sa týkala jazyka, akým prebiehala komunikácia a hodnotenia tejto interakcie. Akými jazykmi teda spolu komunikovali rôzne národne definované skupiny? Poliaci aj Slováci s Čechmi komunikovali zväčša tak, že každý používal svoj rodný jazyk a viac či menej si rozumeli, aj keď častým námetom výpovedí bolo práve porovnávanie významov a vzájomné učenie sa slovíčok, keďže predsa len ide o rôzne jazyky. V česko-poľských kontaktoch pritom prevláda názor, že Česi

poľštine rozumejú lepšie, než Poliaci češtine. Jedným z dôvodov by mohla byť relatívne neškodne pôsobiaca písaná forma poľštiny, ktorá má oproti češtine omnoho menej špeciálnych znakov. Špecifické bolo aj to, že poľské výpovede o Čechoch boli emotívnejšie, čo je iste spojené s vysokou popularitou Českej republiky u jej severných susedov (Leix, 2012).

V česko-slovenských kontaktoch má samozrejme vplyv hlavne bývalý spoločný štát a vtedy preferovaný prístup predpokladaného *percepčného bilingvizmu*, čiže predpoklad, že každý môže hovoriť svojím jazykom, ale druhému jazyku pasívne dobre rozumie. Od rozdelenia federácie významne klesol počet situácií, kde sú Česi vystavení slovenčine, čo participanti systematicky považujú za dôvod fenoménu, že české deti už dobre slovenčine nerozumejú. Toto vidia obe strany s nevôľou a niektorí dokonca navrhujú možné opatrenia, ako tomu zamedziť. Ak nerozumejú slovenčine dospelý Čech alebo Češka, je to zo slovenskej strany zväčša interpretované ako nedostatočná snaha, resp. ako zámerné neporozumenie, ktoré je potom vysvetľované aroganciou a pocitom nadradenosti.

Nemci a Rakúšania komunikovali s Čechmi zväčša v nemčine, výnimočne v angličtine. Táto asymetria je skoro všetkými očakávaná a málokedy tematizovaná. O možnosti komunikovať v češtine sa uvažuje len veľmi výnimočne a sú to českí participanti, ktorí ju navrhujú ako riešenie dilemy voľby komunikačného jazyka podľa toho, na území ktorého štátu sa kontakt odohráva. Veľmi často je však neznalosť nemčiny udávaná ako dôvod nekomunikovania navzájom a to zo všetkých strán. Ak participanti hovoria o tejto asymetrii ako o vyžadovaní nemčiny, alebo neochote používať iný jazyk ako nemčinu, je to tiež vysvetľované aroganciou a pocitom nadradenosti nemecky hovoriacich (Petrjánošová, Leix, 2013).

2.3 OTÁZKA STATUSU JEDNOTLIVÝCH JAZYKOV

Po tom, ako sme stručne ukázali špecifiká komunikácie, podľa toho, či materinské jazyky komunikujúcich boli z tej istej jazykovej skupiny (a bolo teda pre obe strany možné použiť svoj vlastný jazyk), ale nie (a museli sa teda „dohodnúť“, akým jazykom budú komunikovať), sa teraz zameriame na témy okolo hodnotenia a statusu rôznych jazykov.

Medzi Českou republikou a jej susedmi existujú mnohé objektívne rozdiely, napríklad vo veľkosti teritória, počte obyvateľov, v HDP. Ale ako podotýka Holly a kolegovia (2003), navyše ešte vždy existuje množstvo iných, menej objektívnych a menej zjavných asymetrií. Takýmto príkladom môžu byť práve asymetrie v sémantických konštrukciách národov a mentálnych mapách štátov, ktoré sa ukážu skôr v kvalitatívnej než v kvantitatívnej analýze. Sú totiž úzko prepojené so stereotypmi o vlastnej skupine aj iných (národných) skupinách, vrátane emočných a hodnotiacich elementov. Ľudia nehovoria o týchto témach neutrálne, ale zo svojej pozície, kontextuálne, čiže ako členovia tej zvýhodnenej alebo tej nezvýhodnenej skupiny vyjadrujú (prípadne kritizujú) buď nadradenosť alebo podradenosť. Zároveň sa s asymetriami vyrovnávajú rôznym spôsobom. Takto boli niektoré asymetrie spojené s jazykovou kompetenciou niektorými skupinami participantov ignorované (napr. keď Rakúšania a Nemci zväčša vôbec nespomínajú, že nehovoria česky, ale naproti tomu Česi zdôrazňujú, že musia hovoriť nemecky, alebo že nemôžu, lebo ten jazyk neovládajú). Pre iné asymetrie boli ponúkané rôzne kompenzačné alebo benígne vysvetlenia (napr. keď Nemci vysvetľujú, že čeština je veľmi komplikovaná, a preto ju nebudú študovať), alebo boli preformulované do pozitívnych pojmov (napr. Česi zdôrazňujúci dobrú vôľu Nemcov, ktorí hovorili nemecky pomaly, aby im bolo rozumieť, atď. (viac detailov viď in Holly et al., 2003).

Jedna z asymetrií spomínaných vyššie je aj rôzny status pripisovaný rôznym jazykom (detailnejšie viď Appel, Muysken, 2006). Napríklad nemčina je „silná“ reč, používajú ju ľudia viacerých národných štátov s veľkými populáciami, ktoré sú aj ekonomicky veľmi vyspelé, preto má vyšší status a ľudia z Českej republiky sú skôr ochotní ju študovať a používať. Na druhej strane nemecky hovoriaci susedia sa zväčša neučia češtinu, ktorá má nižší status. Čo sa týka špeciálne postojov k jazykom, participanti z Českej republiky považujú nemčinu skôr za užitočnú, než za krásnu a nemecky hovoriaci participanti zasa češtinu za veľmi komplikovanú. Ale keďže čeština má celkovo ako jazyk nižší status a zároveň sme sa v dotazníku nepýtali na postoje k jazyku

explicitne, Rakúšania a Nemci viac neelaborovali ohľadom jej užitočnosti alebo krásy, akoby o takom niečom vôbec nepremýšľali.

Situácia je iná medzi národmi, ktoré používajú jazyky z tej istej jazykovej rodiny a teda si navzájom – viac či menej – rozumejú. Aj tak sa však zdá, že napríklad v prípade komunikujúcich Čechov a Slovákov, je to čeština, ktorá má vyšší status. Česi a Slováci totiž zväčša komunikujú spolu každý svojím vlastným jazykom, ale keď je kvôli dorozumeniu potrebná zmena jazykového kódu (či už celkovo, alebo len pre niektoré termíny), participanti nám referovali len o takejto zmene do češtiny, nikdy nie naopak. Taktiež sú Slováci omnoho ochotnejší čítať v češtine, než je tomu naopak. Oba národy chvália jazyk *tých druhých* ako mimoriadne melodický a krásny, ale táto tendencia je silnejšia z českej strany (možno ako kompenzačné opatrenie na vyrovnanie sa s asymetriou?).

Tu je na mieste ešte jedna poznámka: Spomínali sme vyššie, že v niektorých prípadoch bolo pri kontakte Čechov a Slovákov neporozumenie zo strany Čechov opisované ako naschvál (ako *nedostatok snahy* alebo *dobrej vôle porozumieť*) a hodnotené veľmi negatívne. Za takýchto okolností ho participanti vysvetľovali v termínoch *arogancie* a *nerovnosti*. Rady by sme zdôraznili, že takéto voľné výpovede slovenských participantov o arogancii zo strany Čechov, sa veľmi podobajú na výpovede českých participantov, keď sa sťažujú na tiež údajne arogantné nepoužívanie češtiny Nemcami a Rakúšanmi.

Česi a Poláci také spolu komunikujú väčšinou každý svým vlastným jazykom. Poľsko je mnohým väčšou zemou, než je Česká republika, a Poľákov je zhruba štyrikrát viac, než Čechov, takže teoreticky vzato status poľštiny by mal byť vyšší než češtiny. Pritom niektorí čeští respondenti otvorene uvádzajú, že sa jim poľština nelíbí (analogické výpovedi na poľskej strane nejsou), a mnozí poľští respondenti sa vyznávajú ze svých vřelých sympatií k češtině a informujú, že se tento jazyk učí. Tyto informace se shodují s aktuální celostátní „módou“ českého jazyka a kultury v Polsku a mnohým méně vřelým vztahem Čechů k Polákům. Tento příklad ukazuje, jak je důležité se při pokusech o pochopení a hodnocení zjišťovaných jevů neopírat pouze o teorie, ale orientovat se rovněž v širších, sociokulturních souvislostech vzniků těchto jevů.

2.4 RŮZNÉ TYPY SOUSEDŮ A DALŠÍ SOUVISLOSTI KOMUNIKACE NAPŘÍČ NÁRODY

Ďalšou témou, ktorá je úzko prepojená s jazykom, je konštruovanie skupinových, napr. národných identít. Keď sa pozrieme na to, ako participanti pripisovali identity, je dôležité vedieť, že hranice medzi národnými štátmi aj medzi lingvistickými skupinami sú v oblasti nášho výskumu vo všetkých štyroch pohraničiach veľmi jasne definované a zároveň sa zhodujú – napr. kde končí Česká republika, končí aj územie, kde sa hovorí po česky. V takejto situácii je pochopiteľné, že vo svojich výpovediach participanti konštruovali členstvo v národných skupinách aj hranice medzi týmito skupinami v závislosti od používania jazyka – ak niekto v česko-nemeckom pohraničí hovoril (perfektne) nemecky, bez rozmýšľania bol zakategorizovaný ako Nemeček.

Výše jsme uváděly rozdělení respondentů do triád podle dorozumívacích jazyků. Lze hovořit o ještě jednom rozdělení, vzniklém na základě výpovědi respondentů. V každém z osmi souborů se vyskytovaly výpovědi, ve kterých respondenti jakoby stavěli znak rovnosti mezi dvěma národnostmi. Typicky se jednalo o variance tvrzení: *neznám žádného Rakušana, ale znám několik Němců*, anebo *Neznám žádného Čecha, ale mám v rodině Poláky*. Vznikly tak dvě skupiny národností, které jsou respondenty považovány za natolik příbuzné, že jsou považovány v jistých situacích dokonce za „zaměnitelné“. Jedná se o skupiny: Česi – Slováci – Poláci a Němci – Rakušané. Jakékoliv „záměny“ byly respondenty nabízené pouze v rámci těchto skupin; participanti vnímali rozdělení na Slovany a Germány takřka automaticky.

Zbývá se vypořádat s pomyslnou hranicí probíhající mezi pojmy *my* a *oni*. Slováci a Česi vysvětlovali, že díky příbuzenství jazyků nechápou jazyk sousedů jakožto „opravdu cizí jazyk“, stejně jako samotní sousedi pro ně nejsou „opravdoví cizinci“. Když jsme porovnali výpovědi v rámci obou zkoumaných triád, tento efekt dokonce nabyl na síle a zároveň se dodatečně vykryštalizoval do dvou podob pojmu *oni*. Zatímco Česi všechny své sousedy vnímali jako *oni*, v případě Rakušanů a Němců tito byli jednoznačně vnímání jako *oni-sousedé*,

ale o Polácích a Slovácích se Češi vyjadřovali v kategorii *my-sousedé*. Spojení mezi způsobem vnímání sousedů a mírou pochopení jejich rodného jazyka je zde zřejmé; hranice mezi jazykovými rodinami se zdá být v tomto aspektu podstatnější, než hranice státní (Petrjánošová, Leix, 2013).

Ve výpovědích respondentů z triády Češi-Slováci-Poláci lze dokonce pozorovat celou škálu vnímání a pojmenování sousedů podle různého stupně blízkosti. Máme zde *cizince, ne-cizince, bratry (a sestry), susedy, nejlepší susedy, naše, atd.*

Dalo by sa zhrnúť, že faktická príbuznosť bola spomínaná hlavne medzi Slovákmi a Čechmi (z oboch strán) a príbuznosť na úrovni štátov bola deklarovaná medzi Čechmi a Poliakmi (viac z poľskej strany), aj medzi Čechmi a Slovákmi (relatívne symetricky z oboch strán). Ďalej je zaujímavé, že deklarácie Čechov smerom ku slovanským susedom boli výrazne triezvejšie, než od Slovákov a Poliakov smerom k nim. A ako posledný bod chceme zdôrazniť vyzdvihovanie spoločného Slovanstva, ktoré sme našli výlučne u poľských participantov, keď hovorili o Čechoch, v žiadnom inom susedskom páre (Leix, Petrjánošová, 2012).

Díky porovnání v rámci triád Češi-Poláci-Slováci a Češi-Němci-Rakušané zřetelně vidíme souvislost mezi možností používat v rámci komunikace svůj vlastní jazyk (a rozumět jazyku souseda) a pocitem blízkosti. V okamžiku, když svůj rodný jazyk používat nemohu – a nemohu tak mít i naději na hlubší pochopení - takřka automaticky nastupuje silné rozdělování aktérů kontaktu na *my* a *oni*. Toto rozdělení, běžné ve výpovědích Čechů o Němcích a Rakušanech a *vice-versa*, se ve výpovědích v triádě respondentů používajících v rámci komunikace především své rodné jazyky vyskytovalo sporadicky.

3 Závěry a možný budoucí vývoj

V tomto příspěvku jsme ukázaly, jak participantů z České republiky a všech čtyř sousedních států – Polska, Slovenska, Německa a Rakouska – mluvili o používání svého nebo cizího jazyka v meziskupinovém kontaktu s lidmi z druhé strany hranice. Výsledky prezentovaného výchozího šetření se zde shodují s výsledky jiných rozsáhlých výzkumů a poukazují na jednoznačně propojení jazyka s identitou. Zájemci o jednotlivá témata, prezentovaná v textu, mají k dispozici odkazy na články, které se těmto tématům věnují podrobněji. Nachází se tam také větší množství výpovědi respondentů v originálním jazykovém znění a v překladech.

Zde bychom chtěly zdůraznit pouze jedno ze zjištění, které se nám v době rozmanitých konfliktů a usilovného hledání prostorů pro spolupráci zdá být obzvláště závažné: schopnost a možnost dorozumět se s někým (a nevztahuje se to pouze na susedy) neznamena pouze výhodu komunikační. Tato možnost se zdá být zároveň propojená s dojemem blízkosti a pochopení vzhledem k celé zemi, ze které tento člověk pochází. Mimochodem, potvrzuje to opět známý jev z oblasti výuky cizích jazyků, kde kvalitní výuka je zásadně spojená s poznáváním kultury mluvčích tohoto jazyka. Vyplývá z toho jednoznačné doporučení: komu záleží na podporování dobrých vztahů mezi susedy, měl by investovat do výuky jazyků, kterými susedé hovoří.

Nyní přejdeme k predikcím ohledně možného vývoje vztahů spojených s používáním toho kterého jazyka. Soustředíme se zde na susedské vztahy, které máme možnost dlouhodobě pozorovat a všimnout si tak eventuálních vývojových trendů.

Keď sa pozrieme na susedskú triádu Česi-Nemci-Rakušania, najväčší vplyv do budúca asi bude mať postupné vyrovnávanie alebo aspoň približovanie ekonomických síl krajín. Potom môžeme očakávať oslabenie mocenských asymetrií, súvisiacich s ekonomikou, smerom pracovnej migrácie, atď., aj keď stále ostane napr. Nemecko veľkou a v rámci EÚ dôležitou krajinou v porovnaní s Českom. Čo sa týka spomínaných asymetrií pri používaní nemeckého jazyka pri vzájomnej komunikácii na oboch stranách hranice, uvidíme, ako sa prejaví silnejší vplyv angličtiny ako hlavného a žiaľ často aj jediného jazyka, ktorým sa ľudia dorozumievajú s cudzincami. Na Slovensku je už badať veľký rozdiel po tom, ako ministerstvo školstva oficiálne prikázalo angličtinu ako prvý povinný cudzí jazyk. Počty detí a mladých, ktorí študujú nemčinu, klesol za pár rokov o štvrtinu a celkovo sa kvôli neskoršiemu štartu menej ľudí dostane na úroveň plynulých znalostí. To môže spôsobiť rovnostárskejšie komunikovanie v angličtine, ale zároveň stratu znalostí kultúry tých druhých, aj keď fungovalo iba zo strany Slovákov k nemecky hovoriacim susedom a extrémne zriedkavo opačne.

Pokud se jedná o sousedskou triádu Češi-Poláci-Slováci, charakterizují ji dlouhodobě celkově dobré vztahy. Vymyká se zde pouze vztah Čechů k Polákům, kde Češi až tak neopětují jednoznačné sympatie Poláků, hraničící občas s „čechofilii“ (Leix 2011, 2013a; Leix, Petrjánošová 2012), ovšem zdá se, že se i zde blýská na lepší časy. V posledních letech lze totiž pozorovat rostoucí zájem Čechů o ekonomickou spolupráci s Polskem a také zájem o poznávání – paradoxně doposud pro ně málo známou – zemi svých severních sousedů. Vývoj v těchto oblastech lze sledovat prostřednictvím tvrdých dat z oblasti ekonomiky a turismu (Dębicki, Leix 2017). Věříme, že i zde časem zafungují ověřené zákony ze sociální psychologie a silné negativní stereotypy, zachycené v předchozích výzkumech, se vlivem častějších osobních kontaktů zmírní – u vysokoškolských studentů to funguje (Leix, 2013b). Časem se možná v nabídkách jazykových škol objeví i polština – tak, jak je přítomná čeština v Polsku.

Jazykovo je to trochu zložitejšie medzi Slováckmi a Čechmi, keďže v minulosti bolo porozumenie lepšie a teraz sa zhoršuje kvôli menšiemu počtu možností stretnúť sa so susedným jazykom aj vo svojej krajine. Opäť, až budúcnosť ukáže, ako bude toto „zabúdanie“ postupovať a do akej miery ho prípadne vyváži vplyv bežného predaja českých kníh a prekladov na Slovensku a zároveň vysokých počtov slovenských študentov a množstva slovenskej populárnej hudby v Českej republike. Celkovo je tu ale ešte stále pocitovaná blízkosť medzi jazykmi aj ľuďmi.

Pokud se ještě k tomu zlepší fyzická dostupnost mezi Polskem a Slovenskem (aktuální vlakové a autobusové spoje a taky rychlostní silnice jsou naprosto nedostatečné), nevidíme momentálně nic, co by mohlo zásadně ohrozit dobré sousedské vztahy mezi těmito tři slovanskými sousedy. Sice nelze si nevšimnout negativního vlivu médií, ale naštěstí v posledních letech potkáváme stále více lidí, kterých názory na sousedy neovlivňují novinové články o zkaženém mase a nebezpečném alkoholu. U této příležitosti bychom rady poukázaly na zpěvačku Ewu Farnou a kněze Zbigniewa Czendlika jako na příklady osobnosti fungující ve dvou kulturách (zde v Polsku a v Česku), které se od začátků svého veřejného působení neúnavně snaží o lepší pochopení mezi oběma kulturami. V době dnešní mediální (ne)kultury, zdůrazňující hlavně všemožné konflikty, bychom si přály více takových hlasů.

Literatura

APPEL, R., MUYSKEN, P. (2006). *Language Contact and Bilingualism*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

CARLI, A., GUARDIANO, C., KAUČIČ-BAŠA, M., SUSSI, E., TESSAROLO, M., USSAI, M. (2003). Asserting Ethnic Identity and Power through Language. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 29(5), 853–883.

DĘBICKI, M., LEIX, A. (2017). Nie znam, ale nie lubię. Postawy Czechów wobec Polaki i Polaków – wybrane ilustracje i szerszy kontekst. In KASPEREK, A. (Ed.) *Polacy i Czesi w mediach. Obserwacje i prognozy*. Katowice: Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach, Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza“, s. 11-52.

GRAF, S., HŘEBÍČKOVÁ, M., PETRJÁNOŠOVÁ, M., LEIX, A. (2015) *Češi a jejich sousedé: Meziskupinové postoje a kontakt ve střední Evropě*. 1. Vyd. Praha: Academia. 352 s. ISBN 978-80-200-2489-3.

HOLLY, W., NEKVAPIL, J., SCHERM, I., TIŠEROVÁ, P. (2003). Unequal Neighbours: Coping with Asymmetries. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 29(5), 819–834.

LEIX, A. (2011). Srdečně, nebo s rezervou? Postoj k susedům ve výpovědích Poláků o Čechách a Čechů o Polácích. In Fedáková, D., Kentoš, M. (Eds.) *Sociálne procesy a osobnosť 2010. Zborník príspevkov*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, s. 209-213. ISBN 978-80-89524-01-3.

LEIX, A. (2012). My jim rozumíme, oni nám ne: specifika česko-polské komunikace očima Čechů a Poláků. In MASARYK, R., PETRJÁNOŠOVÁ, M. LAŠTICOVÁ, B. (Eds) *Diverzita v spoločenských vedách*. Bratislava: Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV, s. 185-192. ISBN 978-80-970234-2-3.

LEIX, A. (2013a). „Pepiki” i „Pšonci”: co u siebie wzajemnie lubią, co ich zaskakuje, czego nie lubią, a co wywołuje ich uśmiech? In DĘBICKI, M., MAKARO, J. (Eds.) *Sąsiedztwa III RP – Czechy. Zagadnienia społeczne*. Wrocław: Gajt, s.117-141. ISBN 978-83-62584-32-1.

LEIX, A. (2013b). I was expecting her to be a fanatic catholic, but she was not. How international exchange programmes reduce prejudices. *The New Educational Review*, vol. 31, no. 1, pp. 205-216. ISSN 1338-3965.

LEIX, A., PETRJÁNOŠOVÁ, M. (2012). Spoluobčané, pokrevní bratři a "Čechoslováci" – reflexe "příbuzenství" ve výpovědích Čechů, Poláků a Slováků. In HALAMA, P., HANÁK, R., MASARYK, R. (Eds.). *Sociálne procesy a osobnosť 2012: Zborník príspevkov z 15. ročníka medzinárodnej konferencie*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, s. 31-35. ISBN 978-80-88910-40-4.

LEIX, A., PETRJÁNOŠOVÁ, M. (2017). Stosunek Słowaków do Polaków. Kompleksowy obraz na podstawie badań jakościowych i ilościowych. In DĘBICKI, M., MAKARO, J. (Eds.) *Sąsiedztwa III RP – Słowacja. Zagadnienia społeczne*. Wrocław: Gajt, s. 102-121. ISBN 978-83-62584-94-9.

PETRJÁNOŠOVÁ, M., LEIX, A. (2013). Languages of border lands, borders of languages: native and foreign language use in intergroup contact between Czechs and their neighbours. In *Human Affairs: Postdisciplinary Humanities and Social Sciences Quarterly*, 2013, vol. 23, no. 4, pp. 658-679. ISSN 1210-3055.

Magda Petrjánošová, PhD. je sociálna psychologička, pracuje na Ústave výskumu sociálnej komunikácie Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Zároveň je dieťa z československej rodiny, ktoré v roku 1993 muselo oficiálne deklarovat svoju etnicitu a podľa toho dostalo nový občiansky preukaz. Neskôr strávila 10 rokov života pendlovaním kvôli štúdiu a práci medzi Slovenskom a Nemeckom. Hovorí po slovensky, nemecky, anglicky, francúzsky, trochu taliansky a čínsky. Asi aj vďaka týmto vplyvom ju jazyky a identity zaujímajú odkedy si pamätá. Výskumne sa im venuje viac ako 15 rokov.

Alicja Ewa Leix, Ph.D. Psychologické a lingvistické vzdelání uplatňuje jako nezávislý výzkumník, lektor, konsultant a soudní tlumočník. Spolupracuje s řadou státních, veřejnoprávních a neziskových institucí (v ČR mj. Masarykova univerzita a Univerzita Palackého, Justiční Akademie, Evropský ústav práva a soudního inženýrství, Akademie věd, Národní ústav pro vzdělávání). Zajímá ji mj. kvalitativní metodologie, polsko-české a polsko-slovenské vztahy, vzdělávání učitelů, paměť, čeština pro cizince. Rodačka z polské Wroclawi, v České republice žije od roku 2000, vychovává zde bilingvní dceru. Mluví polsky, český a anglicky, domluví se německy a čínsky.